

Floya Anthias, Gabriella Lazaridis, *Gender and Migration in Southern Europe. Women on the Move*, Berg, Oxford and New York, 2000, 263 str.

Knjiga izhaja iz niza zanimivih in presenetljivih dejstev. V državah Evropske Unije ali evropske trdnjave, kot jo je v tem kontekstu pravilneje imenovati, živi približno 14 milijonov »Ne-Evropelcev«, ilegalcev ali državljanov drugega razreda, ki so migranti iz različnih koncev sveta: iz Eritreje, Somalije, Šri Lanke, Filipinov, Latinske Amerike, Alžirije, Maroka, Tunizije, pa tudi iz držav nekdanje Vzhodne Evrope, bivše Jugoslavije in Albanije. Veliko število migrantov je v Evropi vznemirljiva novost, predvsem za jug Evropske Unije pa predstavlja ta novost tudi zgodovinsko preobrazbo družb: v samo par desetletjih iztekajočega se 20. stoletja so se iz tradicionalno izseljenskih spremenile v tipično priseljske družbe. V istem obdobju zasledimo tudi veliko spremembo v spolni strukturi migracijskih procesov, ki jo lahko definiramo kot feminizacijo migracijskih tokov. Med 14 milijoni migrantov v Evropski Uniji je približno 6,5 milijona žensk, vendar je njihovo število zaradi nelegalnih migrantk dejansko veliko večje. Zaposlene so večinoma kot gospodinjske pomočnice, varuške, čistilke in delavke v industriji seksa. Urednici knjige sta te spremembe zajeli preko geografskega in spolnega osišča in v izjemno zanimivo celoto povezali devet esejev, ki obravnavajo različne vidike feminizacije migracijskih tokov v štirih južneevropskih državah: na Cipru, v Grčiji, Italiji in v Španiji.

Velika odlika knjige je raznolikost uporabljenih konceptov in obilica kvalitativnih raziskav na področju evropskih ženskih migracij ob koncu 20. stoletja, ki je bilo do zdaj teoretsko in raziskovalno zanemarjeno in spregledano. V knjigi so predstavljene analize kompleksnih zgodb žensk in njihovih raznolikih družbenih statusov, med katerimi naj omenim predvsem Iordannis Psimemmenos, ki piše o nelegalnih migrantkah v Grčiji, ki delajo v industriji seksa in so popolnoma odvisne od svojega delodajalca; o filipinskih gospodinjskih pomočnicah in čistilkah, ki imajo dolgoletna dovoljenja za delo v Italiji in veliko avtonomijo nad svojim življenjem, govori besedilo Victorie Chell; migrantske tokove iz Filipinov, Afrike in Maroka pa na področju Španije raziskuje Natalia Ribas-Mateos in pri tem opravi še izjemno zanimiv del kvalitativnega raziskovalnega projekta v deželah izselitve. Poleg bogastva zbranega materiala in interpretacij ponuja knjiga tudi pomembne teoretske razmisleke tradicionalne migracijske teorije in poskuse uvajanja novih konceptov in paradigem, brez katerih proučevanje ženskih migracijskih tokov zadnjih desetletij ni več možno.

Nove migracije ob koncu 20. stoletja so del globalizacijskih in transnacionalnih procesov, ki jih je mogoče razumeti samo ob upoštevanju nasprotujočih si procesov vključitve in izključitve, trdi Floya Anthias. Po njenem mnenju ti nasprotujoči si procesi vsebujejo diskurze napetosti in konflikta: ideja univerzalnosti človekovih pravic in enakega obravnavanja ljudi pred zakonom je v očitnem konfliktu s prevladujočim odtegotvanjem človekovih in državljanskih pravic migrantom ter z rasističnim obravnavanjem, ki so ga pogosto deležni; naslednji primer so ekonomske potrebe po najcenejši delovni sili, zaradi česar so migranti zaželeni, vendar so z njimi v popolnem nasprotju politične

potrebe po ideološkem utrjevanju nacionalne trdnosti in etnične homogenosti, kjer se jih obravnava kot grožnjo in nevarnost za obstoj države; ter na ravni Evropske Unije očiten razkorak med deklariranim odpiranjem meja za svoboden pretok ljudi, blaga in kapitala in na drugi strani velike investicije v ideološko definiranje »drugih«, ki jih določa predvsem to, da niso beli in niso kristjani, ter zapiranje meja pred njimi.

Za razumevanje novih migracij so postali neuporabni tudi tradicionalni koncepti asimilacije in multikulturalizma, ker so novi migranti kot del transnacionalnih procesov vpeti v različne nacionalne prostore, prečkajo različne državne meje, njihove lojalnosti pa pripadajo mnogoterim krajem in ljudem. Začetek gibanja migrantov je morda znan in statičen, cilji njihovih poti pa so postali dinamični in spremenljivi prav tako, kot so postale gibljive in spremenljive oblike njihove politične participacije, etnične identifikacije ter oblike simbolnih, socialnih in kulturnih povezanosti. Fluktuirajoči način bivanja v različnih socialnih in političnih prostorih ima velik vpliv na naše razumevanje družbenega in socialnega življenja in sproža pomembne posledice za razvoj demokracije, državljanstva in nacionalizma. V tem kontekstu je treba posebej upoštevati novost, da so po letu 1980 migracije v Evropi veliko bolj ženski kot pa moški fenomen, ter dejstvo, da je definiranje »drugega« spolno obeleženo in da je spol ključna sestavina »etničnih pokrajin«.

Če so postali migracijski tokovi v zadnjih desetletjih ženski fenomen, poudarjata v uvodu urednici knjige, je pomembno razumeti, da je ta fenomen skrajno heterogen in ga prečijo etnične, rasne, verske, razredne, identitetne in kulturne razlike. Ne razlikujejo pa se samo migrantke med sabo, pač pa te razlike vplivajo tudi na njihov položaj v novem okolju: ali so vstopile v državo legalno, kako so si pridobile delovno dovoljenje, so z njimi njihovi možje, kakšno izobrazbo imajo in kateri simbolni red znotraj stigmatizacije migrantov v vladajoči ideologiji zasedajo. Odlična primera heterogenosti kategorije »migrantke« ponujata analizi Iordannis Psimmenos o albanskih ženskah v Grčiji in Victorie Chell o filipinskih ženskah v Italiji.

Gre najprej za začetno stigmatiziranost, ki v primeru albanskih žensk pomembno določa njihov položaj v grški simbolizaciji drugega, kjer kot muslimanke zasedajo mesto ne-belih, umazanih in najgloblje zaničevanih ljudi. Poleg tega vstopajo v državo zaradi neurejene migrantske zakonodaje ali mladostnosti največkrat ilegalno in imajo potemtakem že na začetku zelo omejene možnosti, da bi lahko postale kaj več od tega, kar jim je v simbolni klasifikaciji določeno. Zaposlijo se v industriji seksa, ki ne pomeni samo vstopa v kriminalizirano dejavnost, pač pa popolno izgubo vsakršne avtonomije, socialne mreže, možnosti vrnitve v domači kraj in posledično tudi identitete. Zaprtost v ločene mestne predele in popolna podrejenost delodajalcem onemogoča komunikacijo, obiske in medsebojno podporo žensk, psihično in fizično zlorabljanje pa spremlja tudi etnično poniževanje. Albanske ženske in dekleta so označena kot umazana, cenena in neuporabna za kaj drugega kot poceni spolne usluge, kar je treba razumeti v kontekstu vrednostne lestvice atenske industrije seksa, na kateri, na primer, za poljske in ruske prostitutke velja, da so drage, čiste in pametne.

Če govorimo o tako imenovanem začetnem stanju, prihajajo filipinske ženske v

Italijo večinoma legalno in si hitro pridobijo delovna dovoljenja za družbeno relativno cenjene poklice kuhinjskih pomočnic, čistilk in varušek otrok ali starih ljudi. Poleg tega so filipinske ženske poročene in imajo v domačem kraju otroke, kar pomeni, da so spodobne ženske po veljavnih družbenih kriterijih in da se bodo nekoč vrnila ali pa se jim bodo njihove družine pridružile v Italiji. Nenazadnje so tudi katoličanke in simbolno bele, pri premagovanju težav migrantskega življenja in vzpostavljanju socialnih mrež pa jim veliko pomagajo različne organizacije v okviru katoliške Cerkve. V simbolnem redu nacionalne ideologije so Filipine, kot jih imenujejo v Rimu, ne samo vdane katoličanke in skrbne matere in žene, temveč posedujejo poleg tega še izkušnje, znanje in predanost do svojega dela.

Ni nenavadno, da so zaradi teh lastnosti zelo zaželeni pri delodajalcih, ki jim dajejo prednost pred, na primer, somalskimi ženskami. Razlike med njimi niso samo v verskem prepričanju, čeprav dejstvo, da so somalske ženske muslimanke ni nepomembno. Objektivna razlika je v tem, da so bile somalske ženske pregnane zaradi državljanske vojne in niso prišle zaradi lastne odločitve kot filipinske ženske, pa čeprav je njihovo odločitev v določeni meri pogojevala ekonomska nujnost. Poleg tega iz dejavnosti niso naredile resne in dobro plačane kariere tako kot Filipine, pač pa jo opravljajo iz nujnosti. To, da je delo za oboje nujnost, ki jo narekuje ne samo lastno preživetje, pač pa tudi življenje in blagostanje širše družine je seveda dejstvo, vendar pomena avtonomnosti odločitve za odhod v drugo državo in izbora dela kot kariere z digniteto ne gre podcenjevati.

To pa je tudi eno od presenetljivih in provokativnih ugotovitev knjige v celoti, da je namreč znotraj heterogenosti ženskih migracijskih valov edina skupna značilnost žensk ta, da jih ne moremo več dojemati kot pasivne žrtve okoliščin, pač pa kot aktivne pri sprejemanju odločitev glede spremembe svojega, in v veliki meri, tudi življenja svoje družine. Pomen migracij za ženske je že davno presegel negativne pomene in čeprav še vedno obstajajo razmere, v katerih ne moremo videti pozitivnih sprememb ženskega položaja, pa lahko na drugi strani najdemo številne okoliščine, ko migrantke pridobijo moč, vpliv, pomen, avtonomijo nad svojim telesom, delom, dohodkom in predvsem svobodo, ki si jo v svojem izvirnem okolju ne bi mogle niti zamišljati. Cena za to je nedvomno visoka in migracijske politike v državah priseljevanja jo nikakor ne poskušajo zmanjšati. Prej nasprotno.

Mirjam Milharčič-Hladnik